

УДК 141.2

В.В. МЕЛЬНИК

МЕТАМОРФОЗИ ДІЯЛЬНІСНОГО ЕКЗИСТЕНЦІАЛУ ЛЮБОВІ В ХРИСТІЯНСТВІ

Мельник Валерія Валеріївна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних та правових наук Донбаського державного педагогічного університету

Дану статтю присвячено любові як екзистенціалу, який є не тільки почуттям та емоцією, а перш за все першим інстинктом та благодаттю. І лише любов до ближнього та до Бога робить людину щасливою.

Ключові слова: любов, метафізика, християнство, протестантизм, емоція, інстинкт.

В статті розглядається любов, як екзистенціал, який являється не тільки почуттям і емоцією, а перш за все першим первородним божественним інстинктом і Божою благодаттю.

Ключевые слова: любовь, метафизика, эмоция, инстинкт, христианство, протестантизм.

This article deals with love, as ekzistentsial, which is not only a feeling, and above all original emotion. A instiktom divine and God's grace.

Keywords: Absolute, the totality ekzistentsiya, religion, the phenomenon, suicide, trivoga, the horror, love, metaphysics, , instinct, christianity, protestantism.

© В.В. Мельник, 2012

Постановка проблеми. Ми знаємо, що в сучасному суспільстві слово «любов» може мати багато значень: звеличене почуття, романтична прив'язаність, гріховний та безвідповідальний секс – ось далеко не повний перелік того, яке значення може вкладатися в це поняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цим феноменом захоплювалися Емпедокл, Аристотель, Платон, Сократ, М.Кузанський, Ф.Бекон, В.Соловйов, П.Тілліх, К.Барт, М.Люттер, А.Бичко, І.Бичко, С.Кримський. Для протестантизму, у свою чергу, любов – це наївне і сентиментальне почуття, коли «хочеться обняти весь світ».

Однак у біблійському понятті любов – це щось більше, ніж велике, світле і високе почуття. Уважно вчитуючись у першу заповідь Спасителя, ми виявляємо, що любов має відношення не лише до емоцій, але й до волі, страху, самотності.

Наперекір уявленням, що панують у філософії, любов не протиставляється розуму, інакше любити «розумом» було б неможливо. Істинна любов не закриває очі, а усвідомлено бере на себе відповідальність за своє духовне життя (якщо мова йде про любов до рідних і взагалі до ближніх). Любячи треба думати головою, інакше ми будемо служити не Богу і ближньому, а лише вихвалити себе, що ми такі «люблячі».

Адже істинна любов прагне до розуміння. Якщо об'єкт «любові» нам не цікавий, якщо нам лінь про нього думати, то це що завгодно, але тільки не любов. До речі, саме брехнею про нібито цілком ірраціональний характер любові так часто виправдовуються виходи із сім'ї і подружні зради, мовляв «серцю не накажеш». Такою сліпою і некерованою може бути (і то під час потурання самої людини) гріховна безвідповідальна пристрасть. Християнська любов розумна і відповідальна.

Мета дослідження. Дослідження, що любов у християнстві носить діяльний характер. Приклад діяльної любові нам показує Сам Господь. Ми до-

бре знаємо відомий вірш з Євангелії: «Бо так полюбив Бог світ, що віддав Сина Свого» (Ин. 3:16). Давайте вдумаємося. Бог полюбив погрягле у гріхах людство і... почав діяти. Як добре, що Його любов до нас діяльна. Як часто ми любимо десь «глибоко в серці» або на словах. У нас стільки благих намірів... Але любити – значить діяти: допомагати, підтримувати, утішати, молитися, а не тільки «переживати». Не випадково Христос проілюстрував заповідь про любов притчею про милосердного самарянина (Лук. 10:30-37).

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльна любов зустрічається на своєму шляху з великою кількістю труднощів, тому вона повинна бути настійною і жертвовною. Ідеальним прикладом жертвовної любові для нас є Сам Господь Ісус Христос. Апостол Павло закликає: «Живіть у любові, як і Христос полюбив нас і віддав Себе за нас» (Єф. 5:2). І якщо люблячи по-християнськи, нам і не доведеться пожертвувати заради Бога або людини життям, то уже точно силами, часом, нервами, комфортом, матеріальними цінностями, особистими інтересами.

І, нарешті, варто пам'ятати ще про одне. Господь заповідав нам любов до Себе і ближнього не на якийсь обмежений строк, а на все життя. Любов повинна бути стабільною. Сьогодні люблю, завтра ненавиджу – ця поведінка підходить для вихованців дитячого садка, тим більше, не для народжених пізніше християн.

Любити по-християнськи важко і складно. Майже неможливо. Напевне, це так, але тільки з точки зору невірної або маловірної людини. Однак християнин, який покладає надії на Бога, може відверто, глибоко і стабільно любити Бога і людей у відповідності з ученням, викладеним у Слові Божому, оскільки «все можливе віруючому» (Мк. 9:23). «У любові немає страху, але довершена любов виганяє страх, тому що в страхі є муки. Хто боїться, недовіршений у любові» (1 Йоанна

4:18).

У моєму житті було дуже багато страху – страху, який проявлявся в невпевненості в собі і різних сумнівах. Людина, яка боїться, хвилюється і переживає багато про що: про минуле, про майбутнє, про гроші, про думку інших людей тощо. Ці думки постійно переслідують людину, мучаючи і позбавляючи сил. В 1 Іоанна 4:18 так і написано: «У страхові є муки».

Існує велика кількість нечистих духів, яких сатана використовує для того, щоб позбавляти людей щастя, на мою думку, страх – найголовніший з них. Страх є коренем більшості проблем, які позбавляють нас радості. Наприклад, якщо ми незручно почуваємо себе з якимись людьми, то зазвичай це викликано страхом, що ці люди про нас думають. Якщо ми стараємося зберігати контроль над ситуацією і ради цього вступаємо в суперництво, то, швидше за все, це викликано тим, що ми побоюємося стати уразливими, якщо не будемо контролювати все, що відбувається з нами. На сьогодні всі віруючі люди (священство, миряни, богослови і філософи) розділилися на два табори: одні сприймають Бога як Суддю («милосердного» або «справедливого» – не має значення), інші – як безмежно люблячого нас Батька. Звідси витікають і теорії врятування, які виникають у католицтві і православ'ї – відповідно «юридична» і «моральна». Є християни, які прагнуть об'єднати ці два погляди, але виходить у вищій мірі карикатурно. Воно й зрозуміло: якщо Суддя може відправити людину в ув'язнення і навіть на шибеницю, то Батько – ніколи, яким би злісним і неслухняним не виявилось його дитя. Уже в пророцьких книгах Старого Завіту відношення між Богом та обраною народністю змальовується переважно як союз шлюбний (і відступлення народу від свого Бога – не інакше, як блуд). У Новому Завіті ця ідея переноситься на Христа і Церкву, і завершення історії зображається як шлюб «Агнця» з Його нареченою – просвітленою і переможною церквою «Нового Іерусалима», відповідно до цього і земні представники Христа, єпископи, так само починають ставитися до місцевих общин. Отже, ідеальний початок суспільних відносин, за християнством, є не влада, а любов. З погляду моральної філософії любов є складним явищем, простими елементами якого є: 1) жалість, що переважає в любові батьківській; 2) благоговіння, що переважає в любові синовній та релігійній, що витікає з попередньої, і 3) притаманне виключно людині почуття сорому, яке в поєднанні з двома першими елементами – жалістю й благоговінням – утворює людську форму статевої чи шлюбної любові (матерія ж їй дається фізичним потягом, актуальним чи потенціальним). В історії релігій любов двічі одержала першочергове значення: як дика стихійна сила статевого потягу в язичницькому фалізмі (котрий іще зберігається подекуди у вигляді організованих релігійних общин, якими є, наприклад, індійські сактисти з їхніми священно-порнографічними писаннями, тантрами), і далі на противагу з цим, як ідеальне начало духовного і суспільного єднання – у християнській. Природно, що і в історії філософії поняття любові посідало

помітне місце в різних системах. Для Емпедокла любов була одним із двох начал Всесвіту, саме началом всесвітньої єдності й цілості (інтеграції), метафізичним законом тяжіння і доцентрового руху. У Платона любов є демонічне (що пов'язує земний світ із божественним) прагнення скінченної істоти до цілковитої повноти буття і «творчість у красі», що звідси слідує.

Це естетичне значення любові було залишене без уваги у філософії патріотичній та схоластичній. Своєрідне злиття християнства і платонічних ідей про цей предмет ми знаходимо у Данте. Взагалі в середні віки любов була предметом релігійної містики – з одного боку (Вікторинці, Бернард Клервосський і особливо Бонавентура в його творах («Stimulus amoris», «Incendium amoris», «Amatorium») та особливого роду поезії – з іншого; ця поезія, що з південної Франції поширилася по всій Європі, була присвячена культу жінки та ідеалізованій статевої любові, у сенсі гармонійного поєднання всіх трьох її елементів: благоговіння, жалості та сором'язливості. В епоху Відродження (закінчуючи Джордано Бруно) любов знову стає предметом філософських поглядів у дусі платонізму. У новій філософії своєрідне розуміння любові представляє Спіноза, який ототожнює її з абсолютним пізнанням (amor Dei intellectualis) і твердить, що філософствувати є ніщо інше, як любити Бога. У новітній філософії відзначимо дотепну, хоч і безпідставну, теорію статевої любові в Шопенгауера («Metaphysik der Liebe» в «Parerga u. Paral.»). Індивідуалізацію цієї пристрасті в людини Шопенгауер пояснює тим, що життєва воля (Wille zum Leben) прагне тут не лише до увіковічення роду (як у тварин), але й до створення можливо найбільш досконалих екземплярів роду; отже, якщо цей чоловік пристрасно любить саме цю жінку, то значить, що саме з нею може в цих умовах даги найкраще потомство. Жодної підтримки в дійсному досвіді цей погляд не знаходить.

Якщо людина відчуває любов за принципом володіння, то це означає, що вона прагне позбавити об'єкт своєї «любові» свободи і тримати його під контролем. Така любов не дарує життя, а пригнічує, губить, душить, убиває його. Коли люди говорять про любов, вони зазвичай зловживають цим словом, аби приховати, що насправді вони любові не відчувають [157].

Розглядаючи любов як відповідь на проблему людського існування, як глибинну потребу людини в подоланні своєї окремоті, своєї самотності, бачимо смисл любові в бажанні міжособистісного злиття – найбільш потужного прагнення в людині. Це найбільш фундаментальний потяг, це сила, яка примушує триматися разом членів людського роду, клану, сім'ї, суспільства. Невдача в його досягненні призводить до безумства чи знищення – знищення себе й інших.

Тема ця дуже обширна, і ми спробуємо висвітлити її коротко (але, перш за все, відзначимо, що дана проблема надто гостро стоїть не тільки перед християнами, але й представниками інших релігій. Включаючи те, що сповідують реінкарнацію, хоч як вони подібно заперечують).

У свою битність людина, будучи атеїстом, думала, що, оскільки зі смертю тіла її особистість помирає, то жити на Землі потрібно для того, щоб устигнути отримати якомога більше задоволень – тілесних і духовних. А для цього необхідно придбати гроші, високу посаду, владу тощо. І раптом вона дізнається, що її душа безсмертна, що за трують теж є життя і, головне, що в ньому тебе чекають або нестерпні страждання, або великі насолоди (у Вічності або в наступному втіленні). Будь-яка нормальна людина, природно, обирає «насолони». Але як їх отримати і як уникнути страждань? Виявляється, над усім цим світом стоїть Той, Хто розділяє людей на «пшеницю» і «бур'ян». Тобто, одним готують «рай», а іншим «пекло» (гарну чи погану карму). За таким принципом: хто виконує Його «веління», отримає в загробному світі «вічне блаженство» (або гарне життя у наступному втіленні), а хто не виконує – «вічну муку» в «озері, яке горить вогнем і сіркою» (або страждальницьке життя в наступному втіленні). Значить, необхідно всього-на-всього дізнатися, що це за «веління», і суворо ним слідувати.

Істинний християнин прагне до моральної чистоти не тому, що це звільняє його від гієни (або жакхливим наступним життям). А відчуваючи у своїй душі відразу до пристрастей (блуду, пияцтва тощо), що перетворюють його на тварину. Істинний християнин спішить на допомогу людині, яка потрапила в біду, не заради «вічного блаженства» (або прекрасного наступного втілення), а тому, що у нього болить серце, коли він бачить страдника. І таким чином, він стає подібним Христу, Який прийняв великі муки і хрестову смерть зовсім не з метою, «щоб потрапити в рай» (або «покращення своєї карми»), яким і так володів, а виключно із-за того, що байдуже дивитися на духовну загибель людей Йому не дозволив Його Внутрішній стан (по земному – Совість!). І любов істинного християнина до Бога обумовлена не бажанням чогось від Нього мати, а тим обставинам, що стан серця цієї людини відповідає тому, до чого закликає її Господь. Людина слідує Його заповідями не як «наказам», а відчуваючи їх велику Красу і Мудрість!

Преподобний Ісаак Сірін назвав таке уявлення про нашого Творця великим «Богохульством» і «Наклепом» на Нього. «Де любов, – пише він, – там немає помсти, а де помста, там немає любові». І далі: «Не для того милостивий Владика створив розумні істоти, щоб безжалісно піддати їх нескінченній скорботі – тих, про кого Він знав, перш ніж їх створив, у що вони перетворяться після створення, і яких Він все-таки створив» (2 124 с.).

Крім того, більшість Святих Отців і християнські філософи, розмірковуючи на цю тему, справедливо зазначали: як можуть праведники, які потрапили в рай через свою велику любов до людей, дивитися на те, що в пеклі мучаться душі нещасних грішників, їхніх побратимів? Як може мати радіти своєму перебуванню в ангельському світі, бачачи, як в гієні мучиться її рідний син? Для неї такий «рай» стане справжнім пеклом! Чи в Небесному Помешканні почуття жалю у людини притупляється? А то й зовсім зникає? Але тоді людина

однозначно перестає бути «образом і подібністю Бога».

Оскільки людство за своїм духовно-моральним рівнем неоднорідне, а Христос і апостоли звертали-ся до всіх людей, то в їхніх проповідях і звучать, здавалось би, діаметрально протилежні за своїм значенням висловлювання. З одного боку, загроза майбутніх покарань за гріхи (тут же і потурання силам тьми устрашати грішника) і нагорода за праведне життя, а з іншого – проповідь безмежної і всеоб'ємної любові Бога до людей, заклик до них жити між собою за законами добра і милосердя. Святитель Іоанн Златоуст пояснював подібне тим, що «багатом» і «пряником» Господь прагнув наповнити людей «грубих». Тобто тих з нас, хто поки нездатний жити по совісті, у кого серце ще не знає тієї прекрасної і великої любові, яка одна лише й дає людині істинне щастя. Микола Кузанський (Nicolaus Cusanus [Krebs], мислитель раннього Відродження, подавав поняття любові у двох аспектах: по-перше, як всезагальний зв'язок в універсалах, по-друге, як відношення Бога до людини і людини до Бога.

Бог у трактуванні Кузанського, це – абсолют, абсолютний максимум. А якщо так, то нічого не може знаходитися за Його межами і бути протилежним Йому. Оскільки Він – єдиний максимум, значить, Він одночасно і мінімум, адже немає зовнішньої по відношенню до Бога міри, щоб нею виміряти і відрізнити безконечно більше від безконечно малого. У Ньому все збігається – усі протилежності. Тим самим Він єдиний з усім, перебуває у всьому. Віра всіх народів, вважає Микола, бачити Бога цим неосяжним максимумом. В Абсолюті все єдине, все пов'язане. Цей всезагальний зв'язок з усім Микола часто позначає словом «любов» і уподібнює її Святому Духу (однієї з іпостасей Трійці). Усе існує рухається і впливає прямо або опосередковано на все інше, створюючи єдність Всесвіту. Усі беруть участь у всьому. Любов – це вищий зв'язок, а Святий Дух – довершена любов. «Любов, – писав Микола, – (3.43) у вищій мірі природна». «Ніщо не позбавлене цієї любові, без якої не було б нічого стійкого; усе пронизане невидимим духом зв'язку, усі частини світу внутрішньо оберігаються її духом, і кожна поєднується ним зі світом» Усе, що людина любить, включене до всесвітньої єдності і порядку (у тому числі і «я сам» включений у цю єдність і тому гідний любові). Коли людина зуміє це зрозуміти, ніщо уже їй не видається важким і ворожим: будь-яку ношу вона приймає як належну в єдності буття і любові, знаходячи в цьому підвищене і щасливе залучення до божественності.

Говорячи про любов Бога до людини і людини до Бога, Микола Кузанський відзначає, що божественна любов переважає людську. Любов Бога випереджає людську – так само, як батьківська любов випереджає синівську. Бог настільки великодушний, що дає свободу людям не любити Його (а любити когось або щось замість Нього), тоді як Він завжди любовно пов'язаний з усім і кожним.

Кузанський пише, що божий погляд ніколи не залишає його, а «де око, там і любов». Любов Бога – це люблячий погляд, який «завжди зі мною». Бог

– око. І «я існую постільки, поскільки Ти на мене дивишся»; моє існування припиниться, якщо Ти відвернешся від мене; але Ти не залишиш мене, поки я сам можу Тебе сприймати. Погляд Бога – животворний подарунок «солодкої любові» і «я безконечно люблю своє життя, оскільки Ти солодкого життя».

На перший погляд може здатися, ніби судження Миколи Кузанського по суті повторюють уже знайомі нам християнські уявлення. Однак варто відзначити, що любов у його трактуванні знову стає природною, космічною сутністю (як і в античних мислителів). Так і сам Бог (Який і є Любов) у Кузанського поєднаний із Всесвітом. Таке розуміння Бога (і любові) – характерна риса філософії епохи Відродження. Таке уявлення про співпадіння Бога зі світом називають «пантеїзмом» (від грец. *pan* – «все» і *teos* – «бог»). Пантеїзм негативно сприймається ортодоксальним християнством, оскільки підриває крайній камінь віровчення – ідею креаціонізму (тобто вченню про те, що світ створений Богом з нічого), адже творення, за логікою, не повинно співпадати з Творцем. Ідеї Миколи Кузанського виявили значний вплив на європейську філософію, причому не тільки «давню», але й сучасну. Наприклад, у творах представників

«діалогічної філософії» – М.Бубера, К.Ясперса, Л.С.Франка – помітна така явна співзвучність із Кузанським, що вони можуть здатися часом прямими його учнями, хоч їх розділяє півтисячоліття.

Висновки. Тому можна зробити певні висновки, що любов Божественна до людини, дарує їй благодать, а людина покликана любити Бога і його творіння. Оскільки любов – це принцип, що організує світ. В істинній, тобто направленої на Бога, любові людина знайде орієнтир для своїх вчинків. Якщо любов істинна, немає потреби ні в якому іншому моральному законі.

Для душі природне місце – у Богові, тому душа тягнеться до Бога. Душа повинна любити Бога, у цьому і є прагнення душі до Бога, у цьому і є виявлення її любові до Бога. Якщо душа прагне до Бога, то тіло тяжіє до тілесного. Звідси виникає тілесна любов і любов духовна. Вони можуть одна одній суперечити, і якщо людина збільшує любов тілесну, то у неї зменшується любов духовна і навпаки, зі збільшенням любові до Бога – зменшується любов до тілесного. Отже, феномен любові у філософії протестантизму трактується як спосіб подолання роз'єднаності людини, її самотності. Любов – це не стільки почуття і пристрасть, скільки жертвність, самопожертва заради іншого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Библия. Комм. Ч.И.Скоуфильфа // Библия. С англ. изд. 1909 г. – М., 1989. – 1510 с.
2. Исаев С.А. Теология смерти. Очерки протестантского модернизма. – М., 1991. – 236 с.
3. Николай Кузанский. Сочинения: В 2 т. М., 1980. Т. 2. С. 386.
4. Преподобный Амвросий Оптинский. Собрание писем Оптинского старца Амвросия. – М.: Свято-Введенская Оптина Пустынь, 2009.